

НАЛЕЖНІСТЬ І ДОПУСТИМІСТЬ УСНИХ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

На законодавчому рівні частиною 1 статті 76 ЦПК України закріплено, що доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи. Проте, згідно з частиною 1 ст. 77 ЦПК України, належними доказами вважаються лише ті, що включають в себе інформацію стосовно предмета доказування, в свою чергу предметом доказування є факти, що обґрунтовують заявлені вимоги або заперечення чи мають інше значення для вирішення справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення.

В історичній ретроспективі можна звернутися до Статуту цивільного судочинства 1864 р., який заклав фундамент понять належності та допустимості усних доказів увітчизняному цивільному процесі, а також посилив роль усних доказів у судовому спорі. Змінилось усе: етапи розгляду справи, взаємодія сторін спору та суду та, звісно ж, сам процес цивільного судочинства. Однак були і норми, котрі обмежували можливість застосування усних доказів. Так, згідно зі статтею 409 Статуту усні докази могли бути визнані судом недопустимими у разі необхідності доведення обставин за допомогою письмових доказів. Також у випадку втрати, вилучення чи знищення письмового доказу або за можливості його підтвердження іншими документами відповідно до статті 410 Статуту, докази, завірені чи складені згідно законодавчих вимог, не можна було спростувати за допомогою дачі показань свідків. Виключенням з цього правила були випадки фальсифікації письмових доказів, такі докази могли бути визнані недопустимими відповідно до показань свідків [1]. Вищезазначені обставини вказують на динамічне зростання ролі усних доказів в історичному аспекті, їх належності та допустимості, а також допомагають визначити їх місце та значення у сучасній системі національного цивільного судочинства.

Проаналізувавши положення ЦПК України, можна виділити узагальнені критерії оцінки належності усних доказів. Однак такі кри-

терії розпорошені по всьому кодексу, що на практиці призводить до виникнення труднощів у з'ясуванні і розумінні поняття належності усних доказів. Внаслідок цього виникають проблеми з правильним вирішенням спору, виникає спірна судова практика в аналогічних категоріях справ. Виходячи з цього, існує потреба узакріплення ЦПК України більш детальних критеріїв належності доказів.

До прикладу, у цивільному процесі Німеччини доказування розглядають у вузькому та широкому значенні, які, в свою чергу, поділяються на суворе та вільне. Вузьке значення вбачається у безпосередньому розгляді справ судом, таким чином у судді, який розглядає справу з'являється впевненість у відповідності, або ж невідповідності наданих сторонами доказів чи тверджень. Суворе доказування має на меті встановлення обставин, які є необхідними для винесення судом обґрунтованого рішення. Даний процес доказування здійснюється згідно з принципами усності, рівності та змагальності сторін спору, що передбачає використання учасниками справи виключно тих доказів, які закріплені ЦПК Федеративної Республіки Німеччини. На противагу суворому доказуванню у вільному суд не обмежений використанням виключно тих доказів, що закріплені процесуальними нормами. Дане положення закріплено у § 293 ЦПК ФРН [2]. Отже, фундаментальною різницею суворого та вільного доказування є те, що на останнє не мають впливу норми закону, які встановлюють будь-які обмеження стосовно можливості надання доказів сторонами спору, такі докази не прив'язані до процесуальної форми. Цивільне законодавство Німеччини не надає чіткого визначення поняття належності і допустимості доказів. В той же час, розуміння поняття належності доказів закріплено в § 282 ЦПК ФРН, в якому зазначено, що використані учасниками справи способи судового доказування повинні прямо відноситися до суті спору. Виходячи з того, що належність доказів передбачає виокремлення лише необхідних доказів у справі, то з метою спрощення даного процесу, за певних умов суд має право перед усним засіданням з викликом сторін прийняти рішення про залучення доказів, наданих сторонами. Відповідно до німецької теорії доказування, докази є допустимими, якщо вони були одержані законним шляхом у відповідності до норм процесуального законодавства. Усними доказами відповідно до німецького ЦПК є: висновок експерта, показання свідків, показання учасників справи.

У порівнянні з німецькими норми ЦПК України, що регламентують процес доказування, є більш імперативними та містять більше положень, що обмежують сторін спору, як наприклад норма, що суд не бере до уваги докази, які не стосуються предмета доказування (ч. 4 статті 77 ЦПК України). Тоді як належність доказів відповідно до законодавства Німеччини визначається у їх співвідношенні до конкретної справи, не останню роль грає направленість судової системи на пошук об'єктивної істини та ретельність ведення судової справи. Отже німецькі суди є більш вільними у процесі оцінки усних доказів. Однак, все ж таки, рішення судів мають базуватися на фактичних обставинах, які мають відношення до справи. Отже розглянуті норми ЦПК ФРН дають змогу спростити та поліпшити процес судового дослідження доказів шляхом застосування процедури підтвердження доказом певних обставин справи у ході попереднього розгляду безпосередньо в судовому засіданні.

З метою ефективного розвитку національного процесу доказування у цивільному судочинстві доцільною вбачається імплементація положень німецького законодавства, що стосуються належності і допустимості усних доказів, у цивільне процесуальне законодавство України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Симбірська Є. В. Окремі аспекти змісту допустимості доказів у цивільному процесі. *Jurnalul juridic national*. 2019. № 4. С. 108–112.
2. Городовенко В. Принцип рівності громадян перед законом і судом. *Вісник Конституційного Суду України*. 2012. № 2. С. 178–186.

Петренко Наталія Дмитрівна,
аспірантка кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»,
суддя Господарського суду Одеської області

СУДОВА НЕУСТОЙКА (АСТРЕНТ): ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

Відповідно до ч. 3 ст. 129-1 Конституції України контроль за виконанням судових рішень здійснює суд. Як правильно зазначає І. В. Андронов, «розуміючи той факт, що законодавець використовує термін